

Uppföljning av våld i socialtjänsten

Information om individbaserad systematisk
uppföljning av våldsutsatthet och våldsutövande
i nära relation

Våld behöver uppmärksammas

Den här foldern riktar sig till personer med ansvar för kvalitet i stöd och insatser till personer som är utsatta för våld eller utövar våld i nära relation samt ansvariga för arbetet med att identifiera våldsutsatthet och våldsutövande inom socialtjänstens olika målgrupper.

I 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, tydliggörs att socialnämnden ska verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp samt att nämnden ska beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Vidare anges i bestämmelsen att nämnden ansvarar för att barn som utsatts för brott och deras närstående får det stöd och den hjälp som de behöver. Detsamma gäller för barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående.

I 5 kap. 11 a § SoL tydliggörs att det också hör till socialnämndens uppgifter att verka för att personer som utsätter, eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp, ska ändra sitt beteende.

En förutsättning för att socialtjänsten ska kunna uppfylla sitt uppdrag och erbjuda stöd och insatser till målgruppen är att våldsutsatthet och våldsutövande i nära relation identifieras.

Personer som är utsatta för våld eller utövar våld i nära relation kan finnas i alla socialtjänstens målgrupper. Om våldet identifieras blir de kanske aktuella i den verksamhet som arbetar specifikt mot våld i nära relation. Socialtjänsten behöver alltså ha kunskap både i att identifiera våldsutsatthet och våldsutövande i alla målgrupper och i att ge stöd och insatser till dem som har konstaterats vara utsatta för eller utövare av våld i nära relation.

Individbaserad systematisk uppföljning ger kunskap

Ett sätt att få kunskap om arbetet med våld i nära relation i den egna verksamheten är att systematiskt följa upp arbetet. Med individbaserad systematisk uppföljning menas att en verksamhet dokumenterar arbetet med enskilda brukare och sammanställer uppgifter på gruppnivå för att underlätta uppföljning och kvalitetssäkring av frågor som bedöms viktiga för verksamheten.

Individbaserad systematisk uppföljning skapar beprövad erfarenhet och är en viktig del i det systematiska kvalitetsarbetet. Med individbaserad systematisk uppföljning kan verksamheten till exempel få vetskap om vilka som tillfrågas om våld, om förekomst av våld bland de tillfrågade och om vilket stöd och vilka insatser som erbjuds vid upptäckt av våldsutsatthet och våldsutövande. Den nya kunskapen kan till exempel användas som underlag för beslut om arbetssätt, resurser och prioriteringar.

Individbaserad systematisk uppföljning förkortas ibland ISU.

Kunskapsstöd för att genomföra uppföljning

Det finns många olika kunskapsstöd för individbaserad systematisk uppföljning i socialtjänsten. På Kunskapsguiden.se finns bland annat presentationsmaterial om individbaserad systematisk uppföljning och goda exempel på hur en uppföljning kan gå till i praktiken. Socialstyrelsen har också utvecklat verktyg för att underlätta uppföljning och dessa finns tillgängliga på Socialstyrelsens utbildningsportal. Varje så kallat SU-verktyg omfattar förslag på uppgifter för uppföljning, tekniskt stöd för att lokalt registrera valda uppgifter säkert och möjlighet att sammanställa dem på gruppnivå.

Två verktyg, SUV-våldsutsatthet och SUV-våldsutövande, är specifikt utformade för uppföljning i kommunala verksamheter som arbetar med personer som är utsatta för våld eller som utövar våld i nära relation. Verktygen ger möjlighet att följa upp exempelvis våldets omfattning före och efter insats, typ av insatser och genomförda riskbedömningar.

Verktyget SUE är utformat för uppföljning av förändringsarbete och stöd till målgruppen som har ekonomiskt bistånd och det inkluderar även uppgifter om våldsutsatthet.

Verktyget som heter SU-Pilot är mer allmänt utformat och kan anpassas till olika verksamheter och målgrupper. Det kan användas till en uppföljning av att fråga om våld och identifiera våldsutsatthet och våldsutövande i alla socialtjänstens målgrupper.

Undersökningar visar att det är vanligt att professionella upplever att det är svårt att ställa frågor om våld, samtidigt som många brukare visar sig ha erfarenheter av våld när frågan väl ställs.¹ Många professionella saknar därför erfarenhet av att ställa frågor systematiskt under en period, så en uppföljning om att identifiera våld kan således innebära ett förändringsarbete. Det är viktigt att verksamheten stödjer personalen kring bemötande och hantering av svar i samband med att de ställer frågor om våld. Socialstyrelsen har utvecklat FREDA-kortfrågor som kan utgöra ett stöd för att ställa frågor om våldsutsatthet. Det finns även andra stöd med samma syfte.²

Upplägg av en uppföljning

Möjlighet att sammanställa uppgifter är en förutsättning för individbaserad systematisk uppföljning. I socialtjänsten finns i regel redan verksamhetssystem för dokumentation. I en verksamhet som vill börja med individbaserad systematisk uppföljning kan ett första steg vara att undersöka om det är möjligt att i det befintliga systemet notera frågor om våld och förekomst av våld i nära relation samt om uppgifterna kan sammanställas på gruppnivå. Oavsett om det finns ett sådant system eller om man installerar ett särskilt verktyg för ändamålet, exemplifierar följande punkter hur en verksamhet kan planera och genomföra individbaserad systematisk uppföljning (se vidare på <https://www.kunskapsguiden.se/SU-stod>):

¹ Att vilja se, vilja veta och att våga fråga. Vägledning för att öka förutsättningarna att upptäcka våldsutsatthet, Socialstyrelsen; Stockholm, 2014.

² På NCK:s hemsida finns utbildningsmaterial om att fråga om våld i socialtjänsten.

- Innan ni börjar planera en uppföljning, undersök gärna om det finns verksamheter som tidigare har arbetat med individbaserad systematisk uppföljning i kommunen, vars erfarenheter ni kan ta del av.
- Formulera syftet med uppföljningen gemensamt i arbetsgruppen. När det gäller att identifiera våld kan det handla om att notera hur ofta medarbetarna frågat om våld under en given period och förekomst bland de tillfrågade. När det gäller stöd och insatser till personer som är utsatta för våld och utövar våld i nära relation kan det till exempel handla om riskbedömningar genomförts under en given period och vilken risk de visade, eller vilka insatser som erbjudits respektive genomförts.
- Specificera vilka uppgifter som behövs och undersök om de finns i det befintliga verksamhetssystemet eller om de behöver tilläggas.
- Om uppföljningen rör att identifiera våld, bestäm om frågor om våld ska ställas med stöd av en särskild metod och inventera och förankra rutiner för hur våldsutsatthet och våldsutövande som identifieras ska hanteras. Säkerställ till exempel att samverkan med andra delar av socialtjänsten fungerar.
- Det kan vara en fördel att uppföljningen påbörjas stegvis. Exempelvis kan ett fåtal intresserade medarbetare börja notera uppgifterna och tidigt bedöma om det är tydligt vilken information som ska noteras och hur. Det kan också vara värdefullt att sammanställa uppgifter tidigt, även om det rör ett fåtal individer, för att få en uppfattning om hur uppgifterna uppfyller uppföljningens syfte. Utforma den fortsatta uppföljningen utifrån erfarenheterna.
- När uppföljningen pågått en tid, sammanställ resultat på gruppnivå och återkoppla resultaten till medarbetarna för analys och diskussion.
- I slutet av uppföljningen, ta ställning till om verksamheten behöver utveckla någon del av arbetet med att identifiera våldsutsatthet respektive våldsutövande och arbetet med stöd och insatser mot våld.

Här finns reglerna

Av 3 kap. 3 § SoL framgår att kvaliteten i socialtjänstens verksamheter ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. För socialtjänsten gäller också kraven i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete. Socialstyrelsens föreskrifter ska tillämpas i arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra kvaliteten (1 kap. 1 §).

Individbaserad systematisk uppföljning på våldsområdet innebär behandling av känsliga personuppgifter. En kommunal myndighet är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter inom socialtjänsten som myndigheten utför.³ Det innebär kortfattat att den personuppgiftsansvariga ansvarar för att behandlingen av personuppgifter uppfyller kraven i regelverket om personuppgiftsbehandling. Innan en verksamhet sätter igång arbetet med individbaserad systematisk uppföljning är det således av största vikt att verksamheten har god kunskap om de juridiska förutsättningarna.

I dataskyddsförordningen⁴ finns de grundläggande reglerna för personuppgiftsbehandling. I lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s data-

³ 11 § förordningen (2001:637) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten, SoLPuLF.

⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

skyddsförordning, dataskyddslagen, finns nationella bestämmelser som kompletterar dataskyddsförordningen. På socialtjänstens område finns kompletterande regler i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten, SoLPuL, och i förordningen (2001:637) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten, SoLPuLF.

Inom en kommunal myndighet får personuppgifter behandlas för vissa uttryckliga ändamål. Av 7 a § 2 SoLPuL och 12 § 10 SoLPuLF följer att en kommunal myndighet får behandla personuppgifter, även känsliga personuppgifter eller uppgifter i övrigt om ömtåliga personliga förhållanden, i sammanställningar som bland annat rör socialtjänstens uppföljning, utvärdering och kvalitetssäkring. Av förarbetena till socialtjänstlagen framgår att det handlar om att bearbeta redan insamlade uppgifter. Det framgår vidare att det rör sig om tillfälliga sammanställningar där uppgifterna förstörs efter en viss tid, och att det är viktigt att sådana sammanställningar bara är tillgängliga för ett begränsat antal personer.⁵

Personuppgifter får bara behandlas om behandlingen är nödvändig för att arbetsuppgifter inom socialtjänsten ska kunna utföras.⁶ Känsliga personuppgifter eller uppgifter i övrigt om ömtåliga personliga förhållanden samt personnummer och samordningsnummer får bland annat endast behandlas om uppgifterna är nödvändiga för verksamheten.⁷ En sammanställning ska också gallras i enlighet med 12 kap. 1 § SoL.

Läs mer

- <https://www.kunskapsguiden.se/SU-stod>
- <https://utbildning.socialstyrelsen.se/interna/learn/course/external/view/elearning/147/verktyg-for-systematisk-uppfoljning>
- Systematisk uppföljning Beskrivning och exempel. Socialstyrelsen 2014. (<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2014-6-25.pdf>)
- Socialstyrelsens rapport ”Säker personuppgiftsbehandling i socialtjänsten – Rättsläge och utgångspunkter” (2019)

⁵ Prop. 2000/01:80, Ny socialtjänstlag m.m., s. 161 f.

⁶ 6 § SoLPuL.

⁷ 7 § SoLPuL.

Uppföljning av våld i socialtjänsten
(artikelnr 2021-10-7613)

Publikationen kan även laddas ner från
www.socialstyrelsen.se